

La pragmàtica en la tradició (socio)lingüística catalana

per Núria Alturo

Resum

Aquest article descriu el procés d'introducció de la perspectiva pragmàtica en l'àmbit dels estudis sobre la llengua catalana. Es distingeixen tres etapes: els inicis (anys 80), l'expansió (anys 90) i una tercera etapa, encara oberta, que podria ser de consolidació dels estudis pragmàtics sobre la llengua catalana.

Sumari

1. Introducció
2. La pragmàtica
3. La pragmàtica del català
  - 3.1 Els inicis
  - 3.2 L'expansió
  - 3.3 La consolidació?
4. Referències bibliogràfiques

1. Introducció

Aquest article pretén fer un retrat cronològic de l'adopció de la perspectiva pragmàtica en l'àmbit de la recerca sobre la llengua catalana. Més concretament, la nostra intenció és mostrar com ha evolucionat la concepció de la pragmàtica en aquest àmbit i quin ha estat el seu procés d'institucionalització des dels inicis, pels volts del 1980, fins a l'actualitat. No ens ocupem en aquest text de fer una revisió dels objectius de la recerca pragmàtica sobre el català, que són tractats en un altre treball (Alturo, en preparació¹).

En els apartats següents, distingim tres etapes en el desenvolupament de la pragmàtica del català: *els inicis* (apartat 3.1), que situem en la dècada dels vuitanta, *l'expansió* (apartat 3.2), que correspon a la dècada dels noranta, i una tercera etapa que esperem que sigui de *consolidació* (apartat 3.3), que s'inicia pels volts del 2001. Precedeix aquest retrat cronològic una definició breu del concepte de pragmàtica en què es fonamenta aquest article (apartat 2).

2. La pragmàtica

Els articles que s'apleguen en aquest monogràfic mostren la Pragmàtica com una disciplina polièdrica, fonamentada en tradicions independents (filosòfica, sociològica i antropològica, psicològica i cognitiva, lingüística, literària) que han anat conformant el que alguns autors descriuen com una "perspectiva interdisciplinària sobre l'ús dels recursos del llenguatge en la comunicació humana" (Haberland i Mey 1977, Reyes 1990, Verschueren 1999). La pragmàtica, entesa en un sentit ampli, és una disciplina fronterera, que comparteix tant les inquietuds sistematitzadores de la lingüística dels recursos com l'esperit humanista, obert, de la recerca interdisciplinària sobre el llenguatge.

La conseqüència lògica d'aquesta concepció de la pragmàtica és la necessària acceptació del pluralisme teòric i metodològic, limitada, només, pel respecte a tres condicions bàsiques:

---

¹ Alturo (en preparació) revisa els estudis de pragmàtica del català que s'han publicat des de principis dels anys vuitanta des d'una doble perspectiva: d'una banda, la dels estudis que tenen com a objectiu principal l'explicació dels principis que regulen els processos de l'ús de la llengua; de l'altra, la dels treballs que pretenen, en primer lloc, descriure els objectes estructurals que es veuen afectats de diverses maneres per aquests processos. Aquest treball complementa la panoràmica que presenten altres revisions bibliogràfiques (Payrató i Salvador 1990, Boix i Payrató 1995, Piquer 2000).

1. La pragmàtica és una disciplina científica, i per tant assumeix que l'ús del llenguatge és sistemàtic i pot ser observat, descrit i explicat. Això vol dir, evidentment, que no pot ser prescriptiva o normativa. La funció del pragmatista no és la de formar i dictar regles de comportament lingüístic, sinó la de descobrir les lleis i els principis que regulen aquest comportament. Aquest fet, és clar, no impedeix l'anàlisi científica de la llengua estàndard en el marc de l'estudi sobre la variació intralingüística, ni l'aplicació d'aquest estudi a diversos camps (com l'ensenyament de la llengua).

2. En tant que la pragmàtica estudia el llenguatge com una forma de comportament, o en relació amb el comportament humà, només les dades que representen aquest comportament s'haurien d'acceptar com a evidència empíricament vàlida.

3. L'activitat lingüística interessa només en la mesura que es relaciona amb el significat que té per a les persones que hi estan implicades. En aquest sentit, l'orientació empírica que s'adopti ha de permetre l'anàlisi del significat en relació amb els processos de producció i d'interpretació.

A banda d'aquests requisits bàsics, qualsevol recerca pragmàtica hauria de poder integrar evidències empíriques de les dimensions cultural, social i psicològica de l'ús del llenguatge. Aquesta, però, no deixa de ser una possibilitat ideal, encara avui, malgrat els esforços integradors que s'han anat repetint des dels inicis de la disciplina. De fet, el respecte als requisits bàsics que acabem de formular no és ni ha estat una constant en la recerca pragmàtica, particularment pel que fa a l'ús de dades "reals". Com han subratllat diversos autors (Reyes 1990: 35, Salvador 1997: 206), els orígens filosòfics de la pragmàtica i la seva íntima relació amb la semàntica han afavorit en alguns casos la recerca basada en materials construïts pel lingüista, amb oracions fora de context. Un exemple clàssic d'això que diem són els estudis sobre els actes de parla i sobre les inferències, que tot i constituir una part fonamental de l'estudi del significat en context, s'han basat tradicionalment en oracions aïllades i pensades artificialment. Nogensmenys, la pragmàtica ha evolucionat cap a tècniques d'investigació més empíriques, en part com a conseqüència de la seva íntima relació amb disciplines que "defugen" la idealització de l'objecte d'estudi, especialment la sociolingüística i la psicolingüística, i també gràcies al desenvolupament tecnològic, que ha obert la possibilitat del tractament de grans corpus de llengua real, oral i escrita.

3. La pragmàtica del català²

Com la pragmàtica general, la pragmàtica del català s'ha anat configurant des de diferents tradicions que convergien (convergeixen) en l'interès per l'ús del llenguatge, de manera que, sovint, els estudis sobre la pragmàtica del català ens han arribat de la mà de la sociolingüística, la lingüística, la gramàtica descriptiva, l'estilística, la lingüística aplicada... El que tenen en comú aquests estudis, el que fa que ens interessin en aquest article, és que tots comparteixen, com la pragmàtica que hem descrit en l'apartat anterior, una perspectiva interdisciplinària sobre l'ús del llenguatge. Parlar, doncs, de pragmàtica del català no és parlar d'una disciplina autònoma, amb components teòrics i metodològics ben definits i clarament diferenciats dels d'altres disciplines, sinó parlar dels estudis sobre la llengua catalana que incorporen la reflexió interdisciplinària sobre els processos implicats en l'ús a la descripció sistemàtica dels diversos nivells del sistema lingüístic català.

En aquest apartat mostrem com l'interès pels processos de l'ús, i la seva incidència en les estructures lingüístiques, s'ha anat estenent en el marc dels estudis sobre la llengua catalana. Parlem aquí de la reflexió sobre l'enfocament de la recerca, de la voluntat d'aplegar i difondre els interessos sobre l'ús, de l'entrada de l'enfocament pragmàtic en els estudis universitaris, de l'aparició creixent de publicacions en català sobre els temes de la pragmàtica, etc.

3.1 Els inicis

La participació dels estudiosos de la llengua catalana en l'àmbit de la pragmàtica no s'inicia, com ja hem comentat, fins a la dècada dels anys vuitanta. Certament, abans hi havia hagut autors interessats per la variació en l'ús del llenguatge lligada al context (entre d'altres,

---

² Algunes informacions sobre el desenvolupament de la pragmàtica del català les devem a Amadeu Viana i a Lluís Payrató. Gràcies a tots dos.

López del Castillo 1976, Vallverdú 1968, Coromines 1971, Eberenz-Greoles 1979, Vinyoles 1978, o el precedent, Ilunyà, de Calveras 1925, que reivindica Aracil 1983: 102), però es tractava de treballs aïllats, que no responien encara a una voluntat generalitzada d'obertura cap a les noves tendències que en el context internacional estaven donant peu a l'aparició de la pragmàtica. La sociolingüística catalana, que hauria pogut ser el marc d'entrada d'alguns corrents que condueixen a la pragmàtica, estava massa ocupada, durant el llarg període franquista, en la denúncia de la situació política i cultural de la llengua catalana. D'altra banda, la lingüística catalana mantenia la tradició descriptiva i normativa que predominava en les facultats de filologia espanyoles, i començava molt lentament a interessar-se per altres plantejaments.

En els anys vuitanta la situació canvia. Un sociolingüista, Aracil, inicia l'ensenyament universitari de qüestions relacionades amb la variació lingüística condicionada pel context d'ús³. Al mateix temps, altres professionals de la llengua comencen a interessar-se per alguns dels temes de la pragmàtica i produeixen documents que seran claus per al desenvolupament posterior d'aquests estudis: Serrano (1980), Rigau (1981), Payrató (1988) i Salvador (1984a, 1984b). La tasca d'aquest autors, al costat de la d'Aracil i de la d'investigadors que escriuen breus treballs empírics o teòrics sobre temes vinculats a la pragmàtica (Calsamiglia i Tuson 1980, Marí 1983, Cabré 1984), tesines (Viana 1983, Conca 1985) i tesis doctorals (Espinal 1985⁴, Bassols 1988⁵), obrí la lingüística catalana als diversos corrents de la disciplina. Al costat d'aquests treballs individuals, cal recordar també l'aparició de la revista *Limits*, a més de l'organització dels primers grups i seminaris interessats pels temes que ens ocupen (el Seminari de Sociolingüística de Barcelona, animat per Aracil; la creació del Cercle d'Anàlisi del Discurs, que no pren oficialment aquest nom fins a l'any 1991; l'organització d'alguns seminaris d'anàlisi textual a València i a Lleida, etc.).

En aquesta etapa inicial, la pluralitat de perspectives que conviuen en l'àmbit internacional suscita, entre els investigadors catalans, la reflexió epistemològica sobre el caràcter, i el nom, d'una nova disciplina que s'hauria d'ocupar de donar compte de l'ús de la llengua des d'una perspectiva interdisciplinària (Rigau 1981, Aracil 1982a, 1983, Serrano 1980, 1982, Salvador 1984c, 1990, Cabré 1984, Viana 1986, Payrató 1988). Aracil, un sociolingüista, i Rigau, una lingüista, representen en aquests moments els pols extrems d'un moviment d'obertura cap als nous corrents que en l'àmbit internacional estaven donant peu a la institucionalització de la pragmàtica⁶.

En un article escrit el 1978, que es publica per primera vegada el 1982, Aracil dona a conèixer algunes de les tradicions que han configurat la pragmàtica moderna: els estudis del discurs francòfons i anglòfons, l'etnografia de la parla de Hymes, el funcionalisme de Halliday, la retòrica comparativa de Kaplan, la filosofia del llenguatge d'Austin i Searle, les recerques de Bernstein sobre els codis elaborat i restringit, la sociologia de la vida quotidiana i del sentit comú (Shutz, Berger) i l'etnometodologia (Cicourel, Garfinkel, Goffman). Per a Aracil, aquests corrents d'investigació haurien de contribuir a la configuració d'una nova disciplina autònoma ("nova" en l'àmbit de la lingüística catalana) que s'hauria d'ocupar dels usos lingüístics en els diversos contextos comunicatius i que tindria com a unitat de treball el discurs o text. L'article d'Aracil enceta un debat en què participen, almenys, tres altres autors: Salvador (1984a,c), Viana (1986) i Payrató (1988). Salvador (1984a,c) manifesta el seu acord general amb les propostes d'Aracil i proposa el que podrien ser les bases d'aquest nou camp epistemològic: la sociolingüística, la semiòtica, la filosofia del llenguatge, la

³ En l'assignatura Català Col·loquial, una assignatura optativa del Pla d'Estudis 1981 de Filologia Catalana de la Universitat de Barcelona.

⁴ Revisada i publicada el 1988 amb el títol *Significat i interpretació*.

⁵ Revisada i publicada el 1990 amb el títol *Anàlisi pragmàtica de les endevinalles catalanes*.

⁶ La institucionalització de la Pragmàtica com a disciplina és relativament recent. Encara que el terme "pragmàtica" apareix ja als anys trenta per anomenar un dels components del semiòtica (els altres són la sintaxi i la semàntica), no és fins als anys setanta (amb l'aparició de llibres clàssics com *Pragmatics of natural languages*, de Bar-Hillel ed. 1971, i *Semantics of natural languages*, de Davidson i Harman ed. 1972; o la creació de revistes com *Journal of Pragmatics*, publicada des de 1977, o *Foundations of language: International Journal of Language and Philosophy*, publicada des de 1965 i que el 1977 passa a anomenar-se *Linguistics and Philosophy: a Journal of Natural Language Syntax, Semantics, Logic, Pragmatics, and Processing*) i sobretot els vuitanta (amb l'aparició dels primers manuals –Leech 1983, Levinson 1983–, l'augment de la producció específica sobre la pragmàtica –Nuyts i Verschueren publiquen el 1987 un retrat complet de l'abast bibliogràfic de la disciplina–, i la creació de la International Pragmatics Association, IPrA), que es consolida la denominació de la disciplina i la Pragmàtica es constitueix en un àmbit reconegut.

lingüística del text i la teoria literària. Salvador presenta aquest camp com un “programa d’investigació” interdisciplinari i evita fer una proposta definitiva sobre el terme que l’hauria de denominar, encara que manifesta la seva simpatia pel terme *estilística*, que havia proposat Aracil. Viana (1986) reprèn el fil del discurs encetat per Aracil i Salvador hi afegeix la conveniència de recórrer a la pragmàtica per donar raó dels aspectes interpretatius del discurs. En aquest treball apareixen els dos termes que posteriorment han estat més usats, en l’àmbit de la recerca sobre el català, per denominar el camp de la pragmàtica (o almenys alguns dels possibles acostaments a aquest camp): *pragmàtica* i *anàlisi del discurs*. Payrató (1988: 14), finalment, dóna notícia dels plantejaments d’Aracil, Salvador i Viana i aposta per un camp teòric “a cavall entre la pragmàtica i la sociolingüística”⁷. En la mateixa època en què Aracil reclama una perspectiva interdisciplinària sobre els usos lingüístics apareix una obra que dóna entrada als plantejaments funcionals i antropològics de la pragmàtica: *Signes, llengua i cultura* (Serrano 1980), una reflexió personal sobre la cultura catalana des del paradigma de la semiòtica i amb elements dels estudis sobre comunicació no verbal.

Rigau publica el 1981 *Gramàtica del discurs*, una versió revisada de la seva tesi doctoral (1979, *Aspectes d’una gramàtica generativa del discurs o text*). En aquest llibre, que es pot considerar l’iniciador de l’orientació més lingüística de la pragmàtica catalana, Rigau fa una síntesi dels temes i de les teories més significatives en el camp de la gramàtica textual i apunta la necessitat de descriure i explicar el discurs des de diversos fronts per tal d’arribar a una teoria del discurs formalitzable. Dos aspectes d’aquesta obra són particularment remarcables: en primer lloc la valoració positiva que s’hi fa de la semàntica generativa, que reflecteix el que en un nivell internacional suposà aquest moviment de cara a l’obertura cap al text i cap a d’altres disciplines des de posicions ortodoxes de la sintaxi i de la semàntica formals; en segon lloc, la presentació de la teoria dels actes de parla d’Austin i Searle i, per primera vegada en català, dels principis i les màximes conversacionals de Grice. Tres anys més tard, Cabré (1984) planteja una reflexió sobre l’àmbit general de l’anàlisi del discurs que enllaça amb el treball de Rigau. En aquest treball, Cabré deixa per a la pragmàtica els aspectes més lingüístics de l’anàlisi del llenguatge en context i situa en la base de l’anàlisi del discurs bona part dels corrents (inclosos els lingüístics) que, des d’una visió àmplia de la pragmàtica com la que hem descrit més amunt, s’integren perfectament en el procés de constitució d’aquesta disciplina (l’anàlisi del discurs de Harris, la teoria de l’enunciació de Benveniste, la teoria dels actes de parla d’Austin i Searle, la teoria de les ideologies de Foucault i Pêcheux, etc.). Aquest text contribuï a difondre els models lingüístics i filosòfics que ja havien estat presentats per Rigau, als quals va afegir la teoria de les ideologies i una referència als models sociolingüístics.

3.2 L’expansió

La dècada dels anys noranta és l’època d’expansió dels estudis pragmàtics en la recerca sobre la llengua catalana. El 1990, dos fets marquen l’inici d’aquesta nova etapa: (a) la publicació d’un monogràfic de la revista *Caplletra* sobre “Anàlisi del discurs”, que s’havia acabat de preparar la tardor del 1989, i (b) la celebració, a Barcelona, del tercer congrés de l’Associació Internacional de Pragmàtica (IPrA). A partir d’aquests fets, la recerca, els programes docents, la publicació de treballs, la formació de grups i l’organització d’activitats (jornades, seminaris...) d’orientació pragmàtica creixeran progressivament.

El monogràfic de *Caplletra* serví per presentar alguns dels conceptes fonamentals de l’anàlisi del discurs (Salvador), la pragmàtica lingüística (Bassols) i l’anàlisi de la conversa (Cots, Nussbaum, Payrató i Tuson), alhora que s’hi exploraven algunes connexions entre sintaxi i discurs (Viana, Cuenca) i entre llengua i literatura (Conca i Carbó). El tercer congrés de l’IPrA tingué una forta repercussió en la institucionalització de la pragmàtica en l’àmbit català. Era la primera vegada que es reunien els estudiosos catalans interessats per la pragmàtica, la conversa, el discurs. També era una ocasió de participar molt directament en la configuració d’un camp relativament incipient (recordem que era el tercer congrés).

Arran del congrés de Barcelona, els interessos que havien començat a perfilar-se en la dècada anterior es concreten en la formació de grups que organitzen activitats d’intercanvi d’experiències (com el Grup d’Estudis de Pragmàtica, ja desaparegut, que coordinà Lluís Payrató; o les xarxes de grups de recerca que comparteixen interessos més o menys relacionats amb la pragmàtica: Xarxa temàtica La variació lingüística: dialectologia, sociolingüística i pragmàtica (<http://www.ub.es/filcat>), des del 1995; Xarxa temàtica

⁷ Vegeu també Payrató ([1989] 1992).

d'Estudis del Discurs (<http://www.upf.es/df/xarxa/pral.htm>), des de 1997, Xarxa temàtica Coneixement, llenguatge i discurs especialitzat, (<http://www.iula.upf.es/xtc/xtcpreca.htm>) des de 1999), en l'impuls de la creació de corpus orals i escrits (Corpus de Català Contemporani de la Universitat de Barcelona,⁸ Corpus Textual informatitzat de la Llengua Catalana de l'Institut d'Estudis Catalans),⁹ i en l'endegament de projectes finançats per l'Administració pública, que permeten a diversos grups d'investigadors iniciar, des de diverses perspectives, l'estudi sistemàtic de l'ús de la llengua catalana. Alguns d'aquests projectes es plantegen, com a primer objectiu, constituir corpus de llengua catalana, orals o escrits, que permetin la descripció sistemàtica de la llengua, com els que ja hem citat, o d'altres que no són a l'abast del públic.¹⁰ D'altres es plantegen en relació amb objectius específics de recerca com els que comentem a Alturo (en preparació).

Al mateix temps, la docència de la pragmàtica s'estén en l'àmbit de la docència universitària. En els estudis de primer i segon cicle a través d'assignatures que tracten específicament aquest camp (Pragmàtica i Català Col·loquial, a la Universitat de Barcelona, Pragmàtica Aplicada Catalana, a la Universitat de Lleida, Pragmàtica i Anàlisi del Discurs aplicada al català, a la Universitat d'Alacant), o bé com a subtema d'assignatures tan diverses com Usos i Registres del Català, Semàntica Catalana, Lingüística Aplicada Catalana, Llengua Catalana, Retòrica, Seminari de Filosofia del Llenguatge, Gramàtica del Discurs, etc. En els estudis de tercer cicle, a través d'assignatures com Dialectologia i Pragmàtica (Universitat de les Illes Balears), Pragmàtica de la Literatura (Universitat Jaume I), Semàntica i Pragmàtica (Universitat Pompeu Fabra), Variació i Registres (Universitat de Barcelona), etc. El resultat d'aquesta presència creixent de la pragmàtica en els estudis universitaris és la producció, en aquesta dècada, d'una trentena de tesis de llicenciatura i de doctorat que incorporen la perspectiva pragmàtica,¹¹ un nombre encara per sota del que es produeix en altres àmbits de la lingüística i la literatura catalanes.

L'aparició en aquesta època de noves revistes miscel·lànies de llengua i literatura catalanes (*A Sol Post*, *Journal of Catalan Studies*, *Llengua i Ús*, *Articles de Didàctica de la Llengua i de la Literatura*, *Llengua i Literatura*, *Zeitschrift für Katalanistik*) facilita, d'altra banda, que puguin sortir a la llum un nombre creixent d'articles sobre pragmàtica del català. Molt particularment, l'aparició de diversos monogràfics, en aquestes i en altres revistes amb més tradició, evidencia l'interès creixent pels estudis sobre l'ús del llenguatge, particularment en relació amb el discurs: el monogràfic sobre gramàtica textual de la revista *COM Ensenyar als adults* (Suplement núm. 8, 1991), i tres monogràfics de la revista *Caplletra*: un sobre *fraseologia* (núm. 18, 1995), un altre sobre *variació lingüística* (núm. 25, 1998) i, finalment, un monogràfic sobre *pragmaestilística* (núm. 29, 2000). En alguns casos, la publicació de treballs respon específicament a l'interès per les possibles aplicacions de la recerca

---

⁸ El Corpus de Català Contemporani de la Universitat de Barcelona, CUB (Boix 1996, Alturo, Boix i Perea 2002) és el primer corpus públic de llengua oral que s'ha posat a l'abast dels investigadors, inicialment a través de contactes personals amb l'equip responsable i més recentment mitjançant l'edició d'algunes mostres de materials en CD-Rom (Payrató i Alturo (ed.) 2002, Viaplana i Perea (ed.) 2003, Alturo, Bladas, Payà i Payrató (ed.) 2004 [en premsa]). Vinculada al CUB hi ha també la mostra de textos conversacionals del Corpus Oral de Registres de la Universitat de Lleida. (<http://www.udl.es/dept/filcat/unic/cor>)

⁹ El Corpus de l'Institut d'Estudis Catalans es va començar a elaborar el 1985 i es va acabar de confeccionar el 1997. Conté 3.399 textos escrits, literaris i no literaris, produïts entre el 1832 i 1988 (Rafel 1994). Tot i que va ser creat amb objectius exclusivament lexicogràfics, aquest corpus constitueix una font imprescindible per a l'estudi de l'evolució dels gèneres escrits catalans durant els segles XIX i XX.

¹⁰ Per exemple el Corpus Textual Especialitzat Plurilingüe de la Universitat Pompeu Fabra, que recull textos escrits en cinc llengües diferents (català, castellà, anglès, francès i alemany) dins els dominis d'especialitat de l'economia, el dret, el medi ambient, la medicina i la informàtica (<http://www.iula.upf.es/corpus/corpus.htm>); el corpus Tipotext, una mostra de textos de no-ficció compilada pel Gabinet de Didàctica de la Secretaria de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya (Artigas coord. 1999); o l'Arxiu audiovisual dels dialectes catalans de les Illes Balears, de la Universitat de les Illes Balears (Corbera 2002, 2003), que conté converses entre parlants adults de les Illes Balears i que en el futur podrà ser consultat, amb certes restriccions, pels investigadors interessats.

¹¹ Vegeu el llistat de tesis i tesines de Filologia Catalana (1981-1998) compilat pel Departament de Filologia Catalana de la Universitat de València (<http://www.uv.es/filcat/investigacio/tesis.html>) i la base de dades de tesis doctorals TESEO, entre d'altres fonts d'informació bibliogràfica. No gens sorprenentment, la major part d'aquestes tesis són dirigides per alguns dels investigadors que inicien la pragmàtica del català en els vuitanta: Bassols, Cabré, Cuenca, Payrató, Salvador, Tuson, Viana... D'altra banda, l'estudi de la pragmàtica del català es fa, en alguns casos, a partir del contrast amb altres llengües (Vallduví 1992), una possibilitat que anirà augmentant cap al final d'aquesta dècada.

pragmàtica sobre el discurs en l'àmbit de l'ensenyament de la llengua. En aquesta línia cal destacar els monogràfics de la revista *Articles de Didàctica de la Llengua i de la Literatura* sobre la diversitat discursiva (núm. 4, 1995), la construcció del discurs escrit (núm. 5, 1995), la interacció verbal (núm. 6, 1995), l'oral formal (núm. 12, 1997), els textos acadèmics (núm. 13, 1997), la intertextualitat (núm. 14, 1998) i la narració (núm. 16, 1998).

Al mateix temps, apareixen diversos manuals, llibres d'assaig i reculls d'articles que contribueixen a difondre els diferents vessants de la perspectiva pragmàtica. Entre els més rellevants s'inclouen els següents: *Text i ensenyament. Una aproximació interdisciplinària* (Camps et al. 1990), un recull d'articles sobre el text des de la perspectiva de la lingüística aplicada a l'ensenyament; *De la frase al text. Teories de l'ús lingüístic* (Castellà 1992), una panoràmica de teories sobre la llengua com a instrument d'ús que ha esdevingut un manual de referència en els estudis universitaris; *De retòrica. La comunicació persuasiva* (Laborda 1993), que reflexiona sobre el llenguatge com a instrument de domini sobre els altres; l'adaptació, al català, del llibre *Elements de lingüística per al discurs literari* (Maingueneau i Salvador 1995), un manual que mostra els ponts entre la teoria lingüística i l'anàlisi del discurs literari; *Anàlisi de la conversa* (Tuson 1995), una introducció als mecanismes lingüístics, socioculturals i cognitius que es posen en funcionament en la comunicació oral; *El significat textual* (Artigas et al. 1995), en què diversos autors reflexionen sobre el text com a producte significatiu d'un acte de comunicació; *Models textuais. Teoria i pràctica* (Bassols i Torrent 1996), una presentació teòrica dels tipus de text amb orientacions per a la pràctica de les habilitats expressives; *Raons relatives* (Viana 1997), un assaig sobre el pensament pragmàtic amb apunts interessants sobre la conversa, la cortesia, l'oposició entre relativisme i empirisme, l'enunciació i la metàfora; *Oralment. Estudis de variació funcional* (Payrató ed. 1998), el primer conjunt d'estudis sobre la variació funcional en català a partir d'un corpus oral;¹² *Text i gramàtica. Teoria i pràctica de la competència discursiva* (Conca et al. 1998), un manual per a la docència universitària de la llengua catalana que presenta conceptes fonamentals per a l'anàlisi sistemàtica del discurs (els mecanismes de referència, la connexió, la coherència, l'adequació, etc.); *Llengua catalana III. Anàlisi del discurs* (Payrató 1999¹³), també un manual per a la docència universitària que aborda la pragmàtica des d'una perspectiva àmplia, especialment sensible als lligams entre els estudis lingüístics i els estudis del text; *Introducció a la fraseologia. Aplicació al valencià col·loquial* (Sancho 1999) i *El discurs prefabricat. Estudis de fraseologia teòrica i aplicada* (Salvador i Piquer ed. 2000), dues aportacions significatives en relació amb l'estudi teòric i aplicat de les unitats fraseològiques; i, finalment, *Sobre l'escriptura* (Toutain 2000), un assaig sobre l'escriptura en què destaquen les reflexions sobre l'argumentació i els lligams que s'estableixen entre la coherència i l'estil.

Un bon indicador del grau d'expansió de la pragmàtica del català al final d'aquesta etapa és la nombrosa aportació de treballs sobre la llengua catalana en el congrés de l'Associació Internacional de Pragmàtica (IPrA) celebrat a Budapest l'estiu del 2000 (Bassols, Bladas i Payrató, Cuenca i Torres, Oller, Pérez, Ribas, Torras, Viana).

3.3 La consolidació?

El 2001 obre l'etapa en què ens trobem ara, iniciada simbòlicament per la publicació del primer llibre produït per un autor català que es presenta *explícitament* (en el títol) com a manual de "pragmàtica": *Les claus de la pragmàtica* (Bassols 2001). Resta per veure si aquesta serà una etapa de consolidació dels estudis sobre la pragmàtica del català. Sense la necessària distància, només podem, ara per ara, apuntar les tendències que semblen configurar el futur d'aquests estudis.

D'una banda, sembla que es consolida una certa especialització en diverses línies generals de recerca, que ja eren presents en les etapes anteriors: en primer lloc la de *la pragmàtica lingüística* (o *pragmalingüística*), representada en aquesta etapa per treballs com el manual de Bassols (2001) i per recerques formals sobre els fenòmens de gramaticalització, sobre la

¹² El corpus aplegat pels autors d'aquest volum és el corpus pilot que inicia la confecció del Corpus Oral de Registres del Corpus de Català Contemporani de la Universitat de Barcelona (COR-CUB) (Alturo, Bladas, Payà i Payrató ed. 2004 [en premsa]).

¹³ Revisat més endavant amb el títol *Pragmàtica, discurs i llengua oral. Introducció a l'anàlisi funcional de textos* (Payrató 2003).

modalització dels enunciats, sobre l'estructura informacional, etc.,¹⁴ que integren, de forma més o menys desigual, aspectes de la tradició filosòfica i lingüística de la pragmàtica i nous models teòrics com la gramàtica de construccions o diverses teories procedents de la lingüística cognitiva; en segon lloc, la de *l'anàlisi del discurs*, entesa des d'una perspectiva que posa èmfasi, sobretot, en els aspectes socials i culturals de la comunicació (en aquesta línia se situen els treballs que adopten el model de l'anàlisi crítica del discurs, o els estudis de pragmàtica intercultural, per exemple); i, finalment, la de *la pragmaestilística*,¹⁵ que se situa a cavall entre els estudis lingüístics i els literaris i que inclou la recerca sobre temes com els marcadors del discurs, els gèneres i els tipus de text, o d'altres temes que la vinculen amb la línia de l'anàlisi del discurs (com ara la relació entre els discursos i els models culturals). La necessària vinculació entre la recerca teòrica sobre aquests camps i la necessitat de resoldre problemes de comunicació en l'ús de la llengua fa que molts estudis que se situen en alguna d'aquestes línies adoptin una perspectiva *aplicada* (sobretot pel que fa a l'ensenyament formal de la llengua, a la traducció, a les necessitats de la comunicació intercultural en àmbits com l'ensenyament o l'atenció sanitària, etc.).

D'altra banda, la valoració creixent del plurilingüisme i la interculturalitat, afavorida, en l'àmbit universitari, per la definició d'objectius de formació en competències transversals en el context global del sistema educatiu europeu, sembla influir en la tendència creixent a fer estudis de tipus *contrastiu*. Són exemples d'aquesta tendència el monogràfic núm. 30 de *Caplletra* sobre *anàlisi contrastiva* (2001), o l'existència de projectes de recerca fonamentats en corpus plurilingües, com el Corpus Textual Especialitzat Plurilingüe de la Universitat Pompeu Fabra (vegeu la nota 12), o el corpus audiovisual de textos en català, castellà, anglès i alemany del projecte VARCOM (*Variació, comunicació multimodal i plurilingüisme: Estils discursius i ideologies lingüístiques en textos orals*), de la Universitat de Barcelona (Payrató, Alturo i Juanhuix 2003).

4. Referències bibliogràfiques

ALTURO, N. (en preparació). "La recerca pragmàtica sobre la llengua catalana".

ALTURO, N.; BLADAS, Ò; PAYÀ, M.; PAYRATÓ, L. (ed.). *Corpus oral de registres. Materials de treball*. Barcelona: Publicacions de la Universitat de Barcelona, 2004 [en premsa]. Llibre i CD-rom.

ALTURO, N.; BOIX, E.; PEREA, M. P. "Corpus de Català Contemporani de la Universitat de Barcelona (CUB). A general presentation". A: PUSCH, C. D. I W. RAIBLE (Hrsg.). *Romanistische Korpuslinguistik-Korpora und Gesprochene Sprache*, Script Oralía 126. Tübingen: Narr, p. 155-170, 2002.

ARACIL, L. V. "Remarques al projecte *Manual de llengua catalana*". *Papers de sociolingüística*. Barcelona: La Magrana, p. 229-247, 1982.

ARACIL, L. V. *Dir la realitat*. Barcelona: Països Catalans, 1983.

Articles de didàctica de la llengua i de la literatura, 4, 1995 (La diversitat discursiva); 5, 1995 (La construcció dels discurs escrit); 6, 1995 (La interacció verbal); 12, 1997 (L'oral formal); 13, 1997 (Els textos acadèmics); 14, 1998 (La intertextualitat); 16, 1998 (La narració).

ARTIGAS, R. et al. *El significat textual*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1995.

ARTIGAS, R. (coord.). *Habilitats comunicatives. Una reflexió sobre els usos lingüístics*. Vic: Generalitat de Catalunya i Eumo, 1999.

BAR-HILLEL, Y. (ed.). *Pragmatics of natural languages*. Dordrecht: Reidel, 1971.

BASSOLS, M. M. *Anàlisi pragmàtica de les endevinalles catalanes*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, [1988] 1990.

¹⁴ Vegeu Alturo (en preparació) pel que fa als temes dels estudis sobre la pragmàtica del català.

¹⁵ El terme *pragmaestilística* és una proposta de Leo Hickey que s'adopta en el monogràfic núm. 29 de la revista *Caplletra* (2000), que hem citat més amunt.

BASSOLS, M. M. "Aportacions de la pragmàtica a l'anàlisi del discurs". *Caplletra*, 7, p. 33-49, 1990.

BASSOLS, M. M. "Cognition, information et télévision". *7th International Pragmatics Conference* (Budapest), 2000.

BASSOLS, M. M. *Les claus de la pragmàtica*. Vic: Eumo, 2001.

BASSOLS, M. M.; TORRENT, A. M. *Models textuels. Teoria i pràctica*. Vic: Eumo, 1996.

BLADAS, Ò.; PAYRATÓ, L. "Conversational routines in colloquial Catalan". *7th International Pragmatics Conference* (Budapest), 2000.

BOIX, E. "Els materials de llengua oral del corpus de català contemporani de la UB (CUB)". A: PAYRATÓ, L.; BOIX, E.; LLORET, M. R.; LORENTE, M. (ed.) *Corpus Corpora*, p. 93-114, 1996.

BOIX, E.; PAYRATÓ, L. "An overview of Catalan sociolinguistics and pragmatics". *Catalan Review*, 9, 2, p. 317-403, 1995.

CABRÉ, M. T. "L'anàlisi del discurs, entre la confusió i la polèmica". *Llengües en contacte. Papers genera{dors/tius} de comunicació*, 3, p. 34-50, 1984. Reeditat a *Llengua i Literatura*, 1, p. 281-304, 1986.

CALSAMIGLIA, H.; TUSÓN, A. "Ús i alternança de llengües en grups de joves d'un barri de Barcelona: Sant Andreu de Palomar". *Treballs de Sociolingüística Catalana*, 3, p. 11-82.

CALVERAS, J. *La reconstrucció del llenguatge literari català. Estudi d'orientació*. Barcelona, 1925.

CAMPS, A. et al. *Text i ensenyament. Una aproximació interdisciplinària*. Barcelona: Barcanova, 1990.

Caplletra, 7, 1990 (Anàlisi del discurs); 18, 1995 (Fraseologia); 25, 1998 (Variació lingüística); 29, 2000 (Pragmàstica); 30, 2001 (Anàlisi contrastiva).

CARBÓ, F. "Estratègies discursives en la poesia de Joan Vinyoli". *Caplletra*, 7, p. 129-142, 1990.

CASTELLÀ, J. M. *De la frase al text. Teories de l'ús lingüístic*. Barcelona: Empúries, 1992.

COM Ensenyar català als adults, suplement 8, 1991 (Gramàtica textual).

CONCA, M. *Paremiologia i teoria del text*. Tesi de llicenciatura, Universitat de València, 1985.

CONCA, M. "Una aproximació pragmàtica als llibres proverbials catalans". *Caplletra*, 7, p. 117-128, 1990.

CONCA, M.; COSTA, A.; Cuenca, M. J.; Lluch, G. *Text i gramàtica. Teoria i pràctica de la competència discursiva*. Barcelona: Teide, 1998.

CORBERA, J. "Les archives audiovisuelles des dialectes catalans de lles Baléares". A: PUSCH, C. D. I W. RAIBLE (Hrsg.). *Romanistische Korpuslinguistik-Korpora und Gesprochene Sprache*, Script Orolia 126. Tübingen: Narr, p. 181-190, 2002.

CORBERA, J. "Els arxius audiovisuals dels dialectes catalans de les Illes Balears". *11è Col·loqui Lingüístic de la Universitat de Barcelona (CLUB-11)*, Barcelona 2003, en premsa.

COROMINES, J. "Sobre l'elocució catalana en el teatre i en la recitació". *Lleures i converses d'un filòleg*. Barcelona: Club Editor, p. 94-105, 1971.

COTS, J. M.; NUSSBAUM, L.; PAYRATÓ, L.; TUSÓN, A. "Conversa(r)". *Caplletra*, 7, p. 51-72, 1990.

- CUENCA, M. J. "La connexió textual: l'adversativitat en el nivell textual". *Caplletra*, 7, p. 93-116, 1990.
- CUENCA, M. J.; TORRES, M. "The uses of *home/hombre* ('man') and *dona/mujer* ('women') in Catalan and Spanish conversation". *7th International Pragmatics Conference* (Budapest), 2000.
- DAVIDSON, D.; HARMAN, G. H. (ed.) *Semantics of natural languages*. Dordrecht: Reidel, 1972.
- EBERENZ-GREOLES, R. "La categoria temporal del verb català i el problema del temps en la dimensió textual". *Estudis Universitaris Catalans, XXIII. Estudis de Llengua i Literatura Catalanes oferts a R. Aramon i Serra*. Barcelona: Curial, p. 169-180, 1979.
- ESPINAL, M. T. *Significat i interpretació*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, [1985] 1988.
- HABERLAND, H.; MEY, J. "Editorial: linguistics and pragmatics". *Journal of Pragmatics*, 1, p. 1-12, 1977.
- LABORDA, X. *De retòrica. La comunicació persuasiva*. Barcelona: Barcanova, 1993.
- LEECH, G. N. *Principles of pragmatics*. Londres: Longman, 1983.
- LEVINSON, S. *Pragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1983.
- LÓPEZ DEL CASTILLO, L. *Llengua estàndard i nivells de llenguatge*. Barcelona: Laia, 1976.
- MAINGUENEAU, D.; SALVADOR, V. *Elements de lingüística per al discurs literari*. València: Tàndem, [1993] 1995.
- MARÍ, I. "Registres i varietats de la llengua". *COM Ensenyar català als adults*, 3, p. 27-39, 1983.
- NUYTS, J.; VERSCHUEREN, J. *A comprehensive bibliography of pragmatics*. Amsterdam: Benjamins, 1987.
- OLLER, A. "The Catalan particle *llavors* ('then') in everyday conversation". *7th International Pragmatics Conference* (Budapest), 2000.
- PAYRATÓ, L. *Català col·loquial. Aspectes de l'ús corrent de la llengua catalana*. València: Universitat de València, [1988] 1996.
- PAYRATÓ, L. "Sociolingüística, pragmàtica i contacte de llengües". *Atti del Convegno Internazionale Ramon Llull, il lullismo internazionale, l'Italia, Napoli 1989*. Nàpols: Istituto Universitario Orientale, 1992.
- PAYRATÓ, L. (coord.) *Oralmat. Estudis de variació funcional*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998.
- PAYRATÓ, L. *Llengua catalana III. Anàlisi del discurs*. Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya, 1999. Revisat com a *Pragmàtica, discurs i llengua oral. Introducció a l'anàlisi funcional de textos*. Barcelona: Editorial UOC, 2003.
- PAYRATÓ, L.; ALTURO, N. (ed.) *Corpus oral de conversa col·loquial. Materials de treball*. Barcelona: Publicacions de la Universitat de Barcelona, 2002. Llibre i CD-rom.
- PAYRATÓ, L.; ALTURO, N.; JUANHUIX, M. "Varcom project". *BAAL/CUP Seminar on Multimodality and Applied Linguistics*, University of Reading, 2003.
- PAYRATÓ, L.; SALVADOR, V. "Recull bibliogràfic comentat sobre anàlisi del discurs". *Caplletra*, 7, p. 143-155, 1990.

- PÉREZ, M. "The language of requesting in Catalan service encounters: politeness considerations". *7th International Pragmatics Conference* (Budapest), 2000.
- PIQUER, A. "Pragmaestilística del català". *Caplletra*, 29, p. 53-68, 2000.
- RAFEL, J. "Un corpus general de referència de la llengua catalana". *Caplletra*, 17, p. 219-250, 1994.
- REYES, G. *La pragmàtica lingüística. El estudio del uso del lenguaje*. Barcelona: Montesinos, 1990.
- RIBAS, M. "Discours parlementaire et cognition sociale (La représentation de l'immigration qui émerge des questions d'une Commission d'Etude Parlementaire)". *7th International Pragmatics Conference* (Budapest), 2000.
- RIGAU, G. *Gramàtica del discurs*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, 1981.
- SALVADOR, V. "Cap a un nou programa d'investigació en la lingüística catalana actual". A: CASANOVA, E. (ed.) *Estudis en memòria del professor Manuel Sanchis Guarner. Estudis de llengua i literatura catalanes*. València: Universitat de València, p. 343-348, 1984a.
- SALVADOR, V. *El gest poètic. Cap a una teoria del poema*. València: Institut de Filologia Valenciana, [1984b] 1986.
- SALVADOR, V. "Cap a un nou programa d'investigació en l'àmbit de la lingüística catalana". A: FERRANDO, A. (ed.) *Miscel·lània Sanchis Guarner, III*. València i Barcelona: Universitat de València i Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 229-251, [1984c] 1992.
- SALVADOR, V. "L'anàlisi del discurs, entre l'oralitat i l'escriptura". *Caplletra*, 7, p. 9-31, 1990.
- SALVADOR, V. "Dialectologia, pragmàtica i anàlisi del discurs". A: LLORET, M. R. et al. *Anàlisi de la variació lingüística*. Barcelona: PPU i Universitat de Barcelona, p. 203-228, 1997.
- SALVADOR, V.; PIQUER, A. (ed.) *El discurs prefabricat. Estudis de fraseologia teòrica i aplicada*. Castelló: Publicacions de la Universitat Jaume I, 2000.
- SANCHO, P. *Introducció a la fraseologia. Aplicació al valencià col·loquial*. València: Denes, 1999.
- SERRANO, S. *Signes, llengua i cultura*. Barcelona: Edicions 62, 1980.
- SERRANO, S. "Més enllà de l'estructuralisme". *Actes del XVIè Congrés de Lingüística i Filologia Romàniques*. Palma de Mallorca: Moll, 1982. Reeditat a *Llengües en Contacte. Papers Genera{dors/tius} de Comunicació*, 1, p. 44-47, 1983.
- TORRAS, M. C. "Shifting language, shifting frame: A study of service encounters in Catalonia". *7th International Pragmatics Conference* (Budapest), 2000.
- TOUTAIN, F. *Sobre l'escriptura*. Barcelona: Universitat Ramon Llull, 2000.
- TUSON, A. *Anàlisi de la conversa*. Barcelona: Empúries, 1995.
- VALLDUVÍ, E. *The informational component*. Nova York: Garland, 1992.
- VERSCHUEREN, J. *Understanding Pragmatics*. Londres: Arnold, 1999.
- VIANA, A. *Microsociolingüística. La variació funcional*. Tesi de llicenciatura, Universitat de Barcelona, 1983.
- VIANA, A. "Sobre el català col·loquial". *Els Marges*, 35, p. 86-94, 1986.
- VIANA, A. "Sintaxi i planificació del discurs". *Caplletra*, 7, p. 83-92, 1990.

VIANA, A. *Raons relatives*. Lleida: Pagès, 1997.

VIANA, A. "Joking with doctors: Playful interaction in illness contexts". *7th International Pragmatics Conference* (Budapest), 2000.

VIAPLANA, J.; PEREA, M. P. *Textos orals dialectals del català sincronitzats. Una selecció*. Barcelona: PPU, 2003. Llibre i CD-rom.

VINYOLES, J. J. *Vocabulari de l'argot de la delinqüència*. Barcelona: Millà, 1978.

Núria Alturo

Universitat de Barcelona
alturo@lincat.ub.es